

EKSTERNI SEKTOR

07

7.1. Platni bilans

Deficit na tekućem računu platnog bilansa u periodu januar – jun 2024. godine iznosio je 858,38 miliona eura i bio je veći za 55,23% u odnosu na isti period prethodne godine (sa kojom su vršena sva poređenja u ovoj cjelini izvještaja). Ključni uzrok zabilježenog trenda je rast uvoza roba koji je praćen padom izvoza roba, te posljedičnim povećanjem spoljnotrgovinskog deficita. U manjoj mjeri, na povećanje deficita tekućeg računa uticalo je i smanjenje suficita na računima usluga, primarnog i sekundarnog dohotka. Na finansijskom računu zabilježen je rast neto priliva kapitala što je rezultat manjeg neto odliva na računu ostalih investicija i realizovanog neto priliva na računu portfolio investicija, dok je u uporednom periodu po ovom osnovu zabilježen neto odliv. Kretanja na finansijskom računu takođe karakteriše i pad neto priliva stranih direktnih investicija.

Deficit na računu roba iznosio je 1.571,42 miliona eura i bio je za 15,06% veći u odnosu na uporedni period. Uvoz roba iznosio je 1.876,89 miliona eura i povećan je za 103,41 milion eura ili 5,83%, najvećim dijelom zbog rasta uvoza drumskih vozila. Istovremeno, ukupan izvoz roba iznosio je 305,47 miliona eura i smanjen je za 102,22 miliona eura ili 25,07%, u najvećoj mjeri kao rezultat smanjenja izvoza električne energije i obojenih metala. Negativna kretanja u energetsom sektoru dijelom su posljedica visoke uporedne baze u periodu poređenja koji je, u dijelu izvoza električne energije, bio rekordan.

Na računu usluga ostvaren je suficit u iznosu od 488,17 miliona eura i manji je za 5,96% u odnosu na uporedni period, prevashodno kao rezultat smanjenja prihoda po osnovu usluga putovanja i turizma, a uprkos rastu prihoda od transportnih i od građevinskih usluga. Na računu usluga zabilježen je ne samo pad prihoda, već i pad rashoda (od 6,82%, odnosno 7,67%), što je rezultiralo ukupnim obimom razmjene usluga od 1.467,33 miliona eura, koji je u odnosu na uporedni period bio manji za 7,11%.

Na računima primarnih i sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit od 224,87 miliona eura, što predstavlja pad od 23,43% u odnosu na uporedni period prethodne godine. Na računu primarnog dohotka ostvaren je suficit u iznosu od 9,11 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 58,10 miliona eura. Ovakav ishod rezultat je povećanja rashoda od međunarodnih ulaganja za 65,32%, koji su iznosili 170,03 miliona eura i u najvećoj mjeri se odnose na isplaćene dividende. Na računu sekundarnog dohotka ostvaren je suficit u iznosu od 215,76 miliona eura, što je za 4,73% manje u odnosu na uporedni period, a rezultat je, najvećim dijelom, smanjenja priliva po osnovu tekuće međunarodne saradnje države i rasta rashoda po osnovu ličnih transfera i ostalih tekućih transfera. Priliv po osnovu doznaka iznosio je 409,92 miliona eura i bilježi rast od 3,03%.

Na finansijskom računu u posmatranom periodu neto priliv stranih direktnih investicija (SDI) iznosio je 245,39 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 4,69% u odnosu na uporedni period. Zabilježeni pad posljedica je smanjenja priliva po osnovu ulaganja u nekretnine (za 22,81 milion eura ili 10,24%), kao i pada priliva po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva (za 22,79 miliona eura ili 79,08%). Po osnovu portfolio investicija u posmatranom periodu zabilježen je neto priliv od 585,03 miliona eura što je rezultat emisije državnih obveznica na međunarodnom tržištu kapitala. Na računu ostalih investicija zabilježen je neto odliv u iznosu od 188,25 miliona eura i manji je u odnosu na uporedni period za 29,16% ili 77,49 miliona eura.

Tabela 7.1

Platni bilans Crne Gore, u 000 eura ⁵⁹				
R.br.	Naziv stavke	Januar – jun 2023. godine	Januar – jun 2024. godine	Promjena u %
1	TEKUĆI RAČUN	-552.976,10	-858.379,25	55,23
1.A	SALDO ROBA I USLUGA	-846.666,16	-1.083.249,12	27,94
1.A.a	Robe	-1.365.795,28	-1.571.423,33	15,06
1.A.a.1	Izvoz, f.o.b.	407.684,97	305.466,15	-25,07
1.A.a.2	Uvoz, f.o.b.	1.773.480,25	1.876.889,48	5,83
1.A.b	Usluge	519.129,12	488.174,21	-5,96
1.A.b.1	Prihodi	1.049.367,57	977.750,16	-6,82
1.A.b.2	Rashodi	530.238,45	489.575,95	-7,67
1.B	Primarni dohodak	67.214,47	9.109,78	-86,45
1.B.1	Prihodi	201.907,93	229.570,12	13,70
1.B.2	Rashodi	134.693,46	220.460,34	63,68
1.C	Sekundarni dohodak	226.475,59	215.760,09	-4,73
1.C.1	Prihodi	282.188,95	274.915,38	-2,58
1.C.2	Rashodi	55.713,36	59.155,29	6,18
2	KAPITALNI RAČUN	-13,54	-10,31	-23,85
2.A	Prihodi	0,00	0,00	
2.B	Rashodi	13,54	10,31	-23,85
	SALDO TEKUĆEG I KAPITALNOG RAČUNA	-552.989,64	-858.389,56	55,23
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto	-147.655,32	-494.805,35	235,11
3.A	Neto povećanje finansijske aktive	61.951,41	365.056,57	489,26
3.B	Neto povećanje obaveza	209.606,73	859.861,92	310,23
3.1	Direktne investicije, neto	-257.468,45	-245.392,75	-4,69
3.1.1	Neto povećanje finansijske aktive	10.852,65	36.231,85	233,85
3.1.2	Neto povećanje obaveza	268.321,10	281.624,60	4,96
3.2	Portfolio investicije, neto	205.006,68	-585.031,56	
3.2.1	Neto povećanje finansijske aktive	212.499,56	84.658,38	-60,16
3.2.2	Neto povećanje obaveza	7.492,88	669.689,94	8.837,68
3.3	Finansijski derivati, neto	-66.235,20	-10.202,36	-84,60
3.3.1	Neto povećanje finansijske aktive	-66.191,04	-3.541,12	-94,65
3.3.2	Neto povećanje obaveza	44,16	6.661,24	14.984,33
3.4	Ostale investicije, neto	265.731,96	188.245,17	-29,16
3.4.1	Neto povećanje finansijske aktive	199.480,55	90.131,31	-54,82
3.4.2	Neto povećanje obaveza	-66.251,41	-98.113,86	48,09
3.5	Rezerve CBCG (promjene)	-294.690,31	157.576,15	
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	405.334,32	363.584,21	-10,30

Izvor: CBCG

⁵⁹ Podaci platnog bilansa Crne Gore objavljeni u skladu sa važećom metodologijom MMF-a (Priručnik za platni bilans i međunarodnu investicionu poziciju, šesto izdanje-BPM6) iz 2009. godine.

7.1.1. Tekući i kapitalni račun platnog bilansa

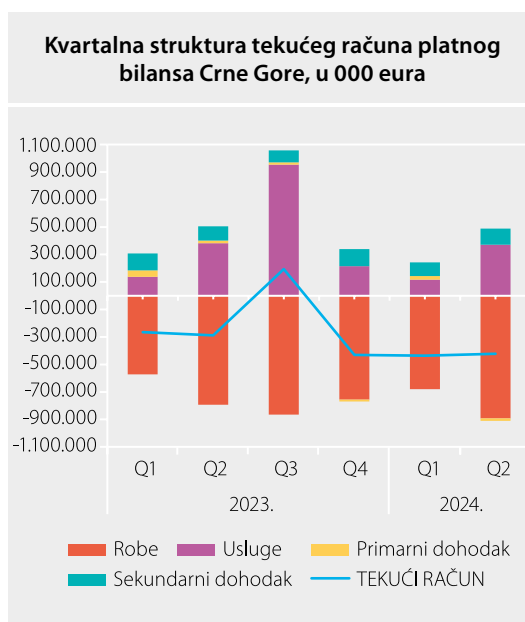
Deficit na tekućem i kapitalnom računu platnog bilansa Crne Gore u periodu januar - jun 2024. godine iznosio je 858,39 miliona eura i rezultat je deficita na računu roba, dok je na ostalim računima realizovan suficit (grafikon 7.1). Spoljnotrgovinski deficit iznosio je 1.571,42 miliona eura, dok je deficit u ukupnoj razmjeni roba i usluga iznosio 1.083,25 miliona eura i veći je za 236,58 miliona eura u odnosu na uporedni period, kao rezultat istovremenog rasta deficita na računu roba (za 205,63 miliona eura) i pada suficita na računu usluga (za 30,95 miliona eura). Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom roba i usluga iznosio je 54,23%, što predstavlja pad od 9,02 pp u odnosu na uporedni period.

Na računu usluga u posmatranom periodu ostvareni suficit iznosio je 488,17 miliona eura ili 5,96% manje u odnosu na uporedni period, što je u najvećoj mjeri rezultat smanjenja prihoda po osnovu usluga putovanja - turizma. Na računima primarnog i sekundarnog dohotka ostvaren je suficit od 224,87 miliona eura (pad od 68,82 miliona eura ili 23,43%).

7.1.1.1. Robna razmjena⁶⁰

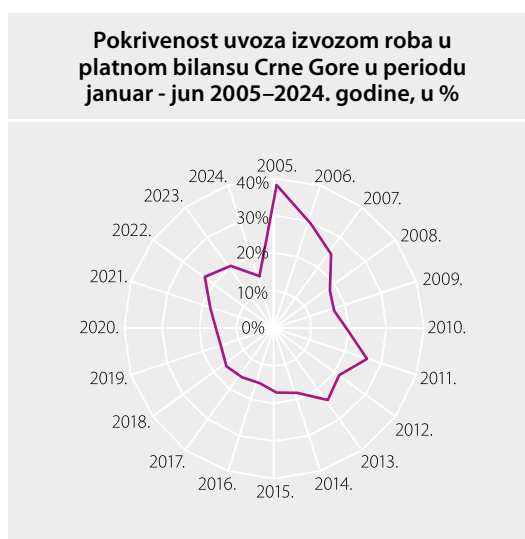
U periodu januar – jun 2024. godine, prema podacima MONSTAT-a, ukupna robna razmjena sa inostranstvom bila je na približno istom nivou kao i prethodne godine (rast od 0,61%) usljed rasta uvoza (za 106,80 miliona eura ili 5,85%), kao i istovremenog pada izvoza (za 93,37 miliona eura ili 24,49%). U posmatranom periodu došlo je do smanjenja pokrivenosti uvoza izvozom roba na 14,90%, što predstavlja pad od 5,99 pp u odnosu na pokrivenost koja je zabilježena u uporednom periodu prethodne godine (grafikon 7.2).

Grafikon 7.1

Izvor: CBCG

Grafikon 7.2

Izvor: MONSTAT i kalkulacije CBCG

⁶⁰ Metodološke napomene: Podaci o spoljnoj trgovini u platnom bilansu Crne Gore prikazani su po specijalnom sistemu trgovine. CBCG vrši prilagodavanje podataka dobijenih od MONSTAT-a za potrebe platnog bilansa u skladu sa metodologijom MMF-a (*Balance of Payments Manual, sixth edition, IMF, 2009*). Podaci o uvozu i izvozu roba prikazani su po f.o.b-u. Prilagodavanja koja CBCG vrši razlog su razlika u podacima prikazanim u tabeli 7.1 i podacima analiziranim u ovom poglavlju.

Ukupan izvoz roba, prema podacima MONSTAT-a, iznosio je 287,93 miliona eura i smanjen je za 24,49% u odnosu na uporedni period. Posmatrano po kategorijama SMTK⁶¹ (tabela 7.2), na pad ukupnog izvoza najviše je uticao pad kategorije *mineralna goriva i maziva*, čiji izvoz je iznosio 61,93 miliona eura i manji je za 120,95 miliona eura ili 66,14% u odnosu na isti period prethodne godine. Ovo je najvećim dijelom rezultat smanjenja izvoza u potkategoriji *električna energija*, gdje je vrijednost izvezene robe iznosila 50,03 miliona eura, što predstavlja pad od 121,76 miliona eura ili smanjenje od 70,88% u odnosu na uporedni period. Zabilježni pad izvoza električne energije dijelom je rezultat porađenja sa rekordnom baznom godinom.

Uprkos zabilježenom padu, u kategoriji *mineralna goriva i maziva* je izvezeno najviše proizvoda, čiji je izvoz činio 21,51% ukupnog izvoza (što je za 26,45 pp manje u odnosu na udio u uporednom periodu). Nadalje, u strukturi izvoza najviše je izvezeno proizvoda kategorije *mašine i transportni uređaji*, čiji izvoz je iznosio 56,88 miliona eura (19,75% ukupnog izvoza), što predstavlja povećanje od 31,88 miliona eura.⁶² Značajan udio u izvozu (17,53%) čini i kategorija *sirove materije, osim goriva*, koje je izvezeno u iznosu od 50,46 miliona eura, što je za 13,60 miliona više nego u uporednom periodu, čime je udio ove kategorije u ukupnom izvozu povećan za 7,86 pp. U ovoj kategoriji najzastupljeniji su *mineralne rude i otpaci metala* sa izvozom od 30,94 miliona eura koji je zabilježio rast od 93,78%, i *pluta i drvo* čiji izvoz je iznosio 17,25 miliona eura (pad od 3,13%).

Tabela 7.2

Struktura izvoza roba iz Crne Gore, u 000 eura							
		Učešće				Promjena	Nominalna razlika
		januar-jun 2023. (u 000 eur)	januar-jun 2024. (u 000 eur)	januar-jun 2023. (u %)	januar-jun 2024. (u %)	januar-jun 2023. (u %)	januar-jun 2024. (u 000 eur)
0	Hrana i žive životinje	18.530,56	20.876,56	4,86%	7,25%	12,66%	2.346,00
1	Piće i duvan	12.967,90	16.434,59	3,40%	5,71%	26,73%	3.466,69
2	Sirove materije, osim goriva	36.859,33	50.461,92	9,67%	17,53%	36,90%	13.602,59
3	Mineralna goriva i maziva	182.873,60	61.925,88	47,96%	21,51%	-66,14%	-120.947,72
4	Životinjska i biljna ulja i masti	771,77	892,53	0,20%	0,31%	15,65%	120,76
5	Hemijski proizvodi	24.427,07	29.049,14	6,41%	10,09%	18,92%	4.622,07
6	Proizvodi svrstani prema materijalu	57.512,78	32.433,13	15,08%	11,26%	-43,61%	-25.079,65
7	Mašine i transportni uređaji	24.995,36	56.875,57	6,56%	19,75%	127,54%	31.880,21
8	Razni gotovi proizvodi	16.161,19	18.977,43	4,24%	6,59%	17,43%	2.816,24
9	Proizvodi i transakcije, nigdje namentuti	6.200,00	0,03	1,62%	0,00%	-9999,95%	-6.199,97
	UKUPNO:	381.299,56	287.926,78	100,00%	100,00%	-24,49%	-93.372,77

Izvor: MONSTAT i kalkulacije CBCG

Ukupan uvoz roba u posmatranom periodu, prema SMTK, iznosio je 1.932,05 miliona eura i povećan je za 5,85% u odnosu na uporedni period. Na povećanje uvoza, posmatrano po kategorijama SMTK (tabela 7.3), najviše je uticao rast uvoza kategorije *mašine i transportni uređaji* (493,07 miliona eura) za 55,48 miliona eura ili 12,68%. Ovo je u najvećoj mjeri rezultat rasta uvoza potkategorije *drumska vozi-*

⁶¹ Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija.

⁶² Najveći dio izvoza kategorije *mašine i transportni uređaji* odnosi se na privremeni izvoz u svrhe pasivnog oplemenjivanja.

la (191,97 miliona eura) koji je povećan za 33,80 miliona eura ili 21,37% u odnosu na uporedni period. Na dodatni rast uvoza u ovoj kategoriji značajno je uticala i potkategorija *električne mašine, aparati i uređaji* (uvoz od 81,42 miliona eura) sa rastom od 5,60 miliona eura ili 7,39%.

U strukturi uvoza prema SMTK najviše je uvezeno proizvoda kategorije *mašine i transportni uređaji*, čiji uvoz je činio 25,52% ukupnog uvoza (što je za 1,55 pp više u odnosu na udio u uporednom periodu). Zatim slijede proizvodi kategorije *hrana i žive životinje* (18,40%), kojih je uvezeno u iznosu od 355,40 miliona eura, što predstavlja rast od 8,41 milion eura ili 2,42% u odnosu na uporedni period. U okviru ove kategorije najzastupljeniji su: *meso i prerade od mesa* u iznosu od 78,36 miliona eura i *povrće i voće* u vrijednosti od 56,87 miliona eura. Značajno učešće u uvozu zabilježeno je i kod kategorije *proizvodi svrstani prema materijalu* sa 299,75 miliona eura, odnosno 15,51%. U okviru ove kategorije zabilježena vrijednost uvezenih proizvoda u potkategoriji *proizvodi od nemetalnih minerala* povećana je za 0,93% i iznosila je 82,02 miliona eura, dok je u potkategoriji *proizvodi od metala* uvoz iznosio 74,62 miliona eura (rast od 2,79% u odnosu na uporedni period).

Tabela 7.3

Struktura uvoza roba u Crnu Goru, u 000 eura							
				Učešće		Promjena	Nominalna razlika
		januar-jun 2023. (u 000 eur)	januar-jun 2024. (u 000 eur)	januar-jun 2023. (u %)	januar-jun 2024. (u %)	januar-jun 2023. (u %)	januar-jun 2024. (u 000 eur)
0	Hrana i žive životinje	346.993,14	355.404,94	19,01%	18,40%	2,42%	8.411,80
1	Piće i duvan	69.988,07	72.900,12	3,83%	3,77%	4,16%	2.912,05
2	Sirove materije, osim goriva	17.758,54	18.021,62	0,97%	0,93%	1,48%	263,08
3	Mineralna goriva i maziva	157.057,53	185.718,08	8,60%	9,61%	18,25%	28.660,55
4	Životinjska i biljna ulja i masti	8.704,41	9.531,98	0,48%	0,49%	9,51%	827,57
5	Hemijski proizvodi	212.819,48	233.238,70	11,66%	12,07%	9,59%	20.419,22
6	Proizvodi svrstani prema materijalu	313.830,04	299.746,53	17,19%	15,51%	-4,49%	-14.083,51
7	Mašine i transportni uređaji	437.588,07	493.070,28	23,97%	25,52%	12,68%	55.482,21
8	Razni gotovi proizvodi	256.717,89	261.674,99	14,07%	13,54%	1,93%	4.957,10
9	Proizvodi i transakcije, nigdje nomenuti	3.788,61	2.741,67	0,22%	0,14%	-27,63%	-1046,94
	UKUPNO:	1.825.245,78	1.932.048,91	100,00%	100,00%	5,85%	106.803,15

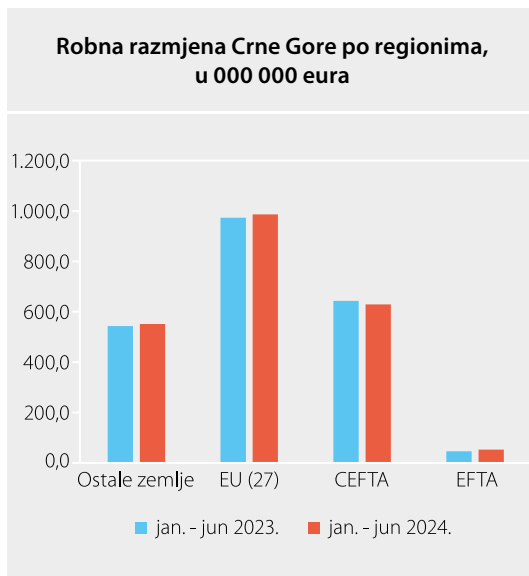
Izvor: MONSTAT i kalkulacije CBCG

Kada govorimo o regionalnoj strukturi izvoza, u posmatranom periodu, glavni spoljnotrgovinski partneri Crne Gore bile su države CEFTA⁶³ grupacije u koje je izvezeno 46,38% roba, zatim slijede države članice EU sa učešćem od 33,47% (u okviru ovih grupacija se najviše izvozi električna energija), te države EFTA⁶⁴ grupacije (5,87%), dok se na ostale zemlje odnosilo 14,28% ukupnog izvoza.

⁶³ Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (*Central European Free Trade Agreement - CEFTA*) je trgovinski sporazum između Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Sjeverne Makedonije, Moldavije, Srbije, Republike Kosova i Crne Gore.

⁶⁴ Evropska asocijacija za slobodnu trgovinu (*European Free Trade Association - EFTA*) međunarodna vladina organizacija koju čine Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska.

Grafikon 7.3

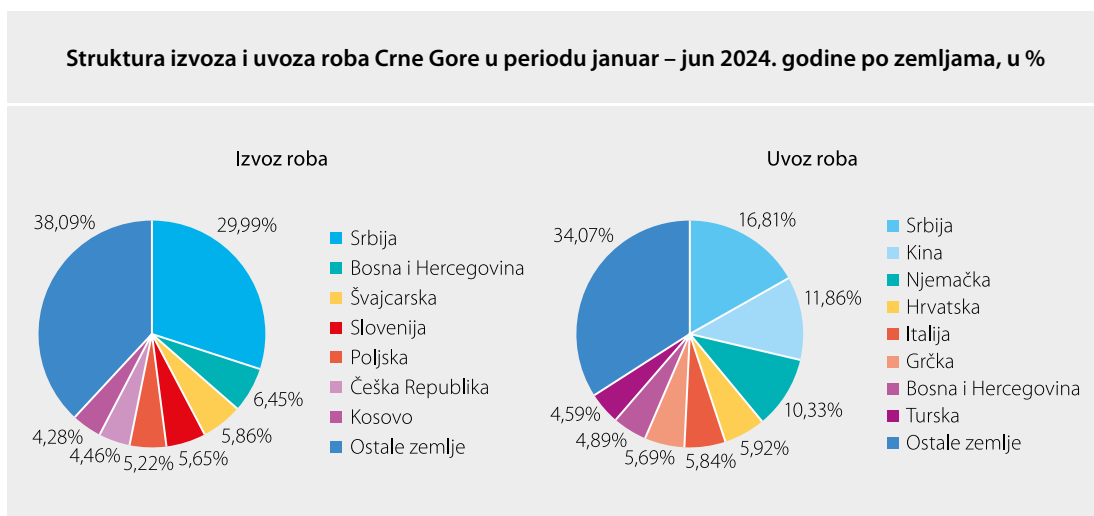

Izvor: MONSTAT

Najviše roba uvezeno je iz država EU (46,10%), a zatim iz država grupacija CEFTA i EFTA (25,67% i 1,83%), dok se na ostale države odnosilo 26,40% ukupnog uvoza (grafikon 7.3). Ako se struktura uvoza iz pojedinih regiona posmatra po vrstama roba, iz EU država je najviše uvezeno nafte i naftnih derivata, kao i drumskih vozila, dok se iz CEFTA zemalja najviše uvoze voda, cement, hljeb i električna energija.

Pojedinačno, najveći partneri Crne Gore u izvozu bili su: Srbija (86,35 miliona eura), Bosna i Hercegovina (18,56 miliona eura) i Švajcarska (16,88 miliona eura). U uvozu, na prvom mjestu se nalazi Srbija (324,81 milion eura), zatim slijede Kina (229,14 miliona eura) i Njemačka (199,54 miliona eura), (grafikon 7.4).

Grafikon 7.4

Izvor: MONSTAT i kalkulacije CBCG

7.1.1.2. Usluge

U međunarodnoj razmjeni usluga u periodu januar – jun 2024. godine zabilježen je suficit u iznosu od 488,17 miliona eura, što je za 30,95 miliona eura ili 5,96% manje u odnosu na uporedni period prethodne godine. Pad suficita na ovom računu posljedica je većeg pada prihoda od rashoda, posmatrano u apsolutnim brojevima (gledano u procentima, prihodi su niži za 6,82%, a rashodi za 7,67%). Ukupan obim razmjene usluga iznosio je 1.467,33 miliona eura, što je za 7,11% manje u odnosu na uporedni period.

Ukupni prihodi od usluga iznosili su 977,75 miliona eura, ostvareni su najvećim dijelom po osnovu putovanja - turizma 434,60 miliona eura, transporta 278,33 miliona eura (najviše po osnovu prenosa električne energije), zatim telekomunikacionih, računarskih i informatičkih usluga 97,67 miliona eura i ostalih poslovnih usluga 95,52 miliona eura (grafikon 7.5).

U posmatranom periodu 2024. godine rashodi za usluge iznosili su 489,58 miliona eura i bili su za 7,67% manji u odnosu na uporedni period. U strukturi rashoda za usluge najveće učešće (52,32%) imaju rashodi po osnovu transporta u iznosu od 256,17 miliona eura, a zatim slijede rashodi realizovani po osnovu ostalih poslovnih usluga (18,61%) koji su iznosili 91,11 miliona eura (grafikon 7.6). U okviru ove grupe usluga najveći rashodi realizovani su po osnovu profesionalnih i usluga konsaltinga i menadžmenta, u iznosu od 56,10 miliona eura, dok su sljedeći po veličini bili rashodi po osnovu tehničkih, trgovinskih i ostalih poslovnih usluga u iznosu od 30,63 miliona eura.

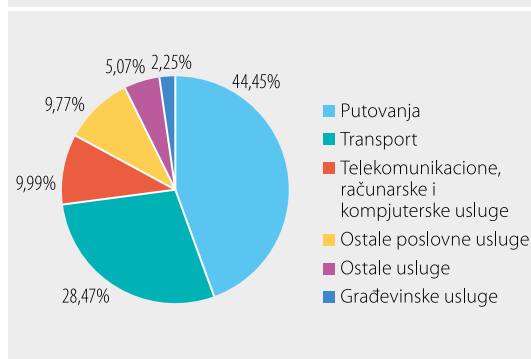
Na računu transportnih usluga u posmatranom periodu zabilježen je suficit u iznosu od 22,16 miliona eura i veći je za 11,65 miliona eura ili za 110,93% na godišnjem nivou, usljed povećanja suficita po osnovu razmjene usluga u pomorskom saobraćaju, kao i suficita na podračunu usluga transporta vezanih za prenos električne energije.

Kada se uzmu u obzir sve vrste transporta, najveća razmjena usluga zabilježena je po osnovu teretnog transporta i to 180,15 miliona eura po osnovu izvoza i 183,67 miliona eura po osnovu uvoza, dominantno zbog usluga transporta cjevovodima i prenosa električne energije. Tokovi zabilježeni po ovom osnovu predstavljaju približno polovinu ukupnih prihoda i rashoda od transportnih usluga, 48,49% i 45,23%. Crna Gora je tokom prva dva kvartala 2024. godine prihodovala 134,97 miliona eura od usluga transporta cjevovodima i prenosa električne energije (pad od 37,78%), ali je takođe platila 115,86 miliona eura za iste usluge (smanjenje od 44,57%).

Ukupni prihodi od transportnih usluga iznosili su 278,33 miliona eura i manji su za 19,49%. U strukturi prihoda od transportnih usluga drumski saobraćaj čini 13,58%, pomorski saobraćaj 11,82%, vazdušni saobraćaj 8,78%, a željeznički 2,35%, dok se preostalih 63,47% odnosi na ostale prihode od transportnih usluga. Prihodi zabilježeni u drumskom i vazdušnom saobraćaju iznosili su 37,81 milion eura, odnosno 24,43 miliona eura i približno su na istom nivou kao tokom uporednog perioda prethodne godine (rast od 0,53%, odnosno pad od 0,20%). Prihodi zabilježeni u pomorskom saobraćaju iznosili su 32,90 miliona eura, što je za 9,78% više u odnosu na uporedni period. U željezničkom

Grafikon 7.5

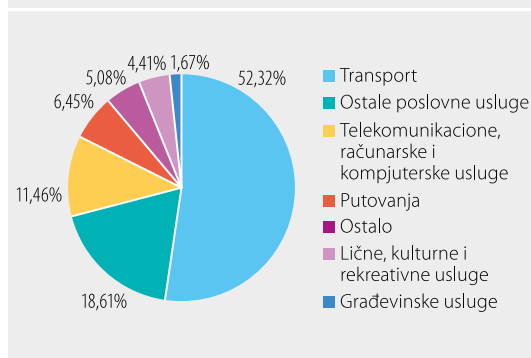
Struktura prihoda od usluga u platnom bilansu Crne Gore u periodu januar - jun 2024. godine, %

Izvor: CBCG

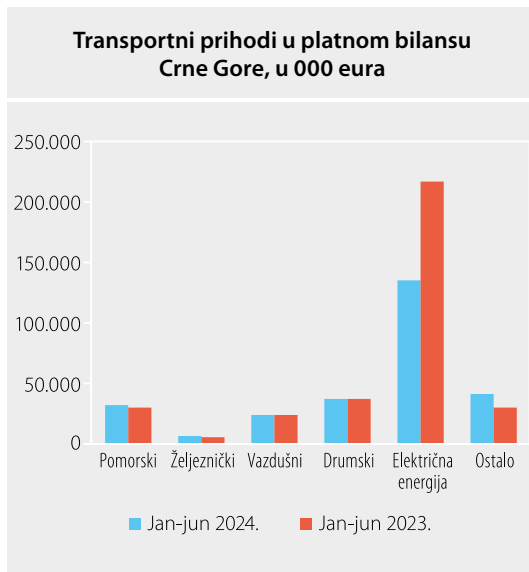
Grafikon 7.6

Struktura rashoda za usluge u platnom bilansu Crne Gore u periodu januar - jun 2024. godine, u %

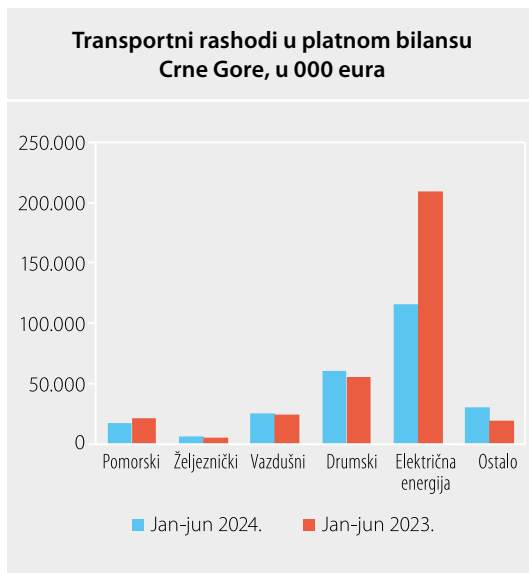
Izvor: CBCG

Grafikon 7.7

Izvor: CBCG

Grafikon 7.8

Izvor: CBCG

saobraćaju prihodi su iznosili 6,55 miliona eura i povećani su za 12,66%. Prihodi realizovani po osnovu pomoći, podrške i ostalih transportnih usluga iznosili su 40,06 miliona eura, što predstavlja povećanje od 43,45%. Ovi prihodi većinom se odnose na iznajmljivanje vozila sa posadom na određeni period, špediterske usluge, kao i ostale usluge povezane sa transportom. Na poštanske i kurirske usluge, kao i unutrašnji vođeni transport ukupno se odnosilo preostalih 0,59%.

Ukupni transportni rashodi iznosili su 256,17 miliona eura, što je za 79,01 milion eura ili 23,57% manje u odnosu na uporedni period. Nakon pomenutih rashoda u oblasti transporta električne energije, najveći rashodi realizovani su po osnovu drumskog saobraćaja i čine 23,83% u ukupnim rashodima. Zatim slijede vazdušni saobraćaj sa 9,99% učešća, pomorski saobraćaj koji čini 6,85%, te željeznički saobraćaj sa najmanjim udjelom u ukupnim transportnim rashodima (2,29%), dok se na rashode za ostale transportne usluge odnosilo 57,04%. U oblasti drumskog saobraćaja rashodi su iznosili 61,03 miliona eura (povećanje od 10,67%), rashodi po osnovu vazdušnog saobraćaja 25,58 miliona eura (povećanje od 3,38%), dok su rashodi po osnovu pomorskog saobraćaja iznosili 17,55 miliona eura (smanjenje od 19,81%). U oblasti željezničkog saobraćaja rashodi su iznosili 5,88 miliona eura i bilježe rast od 17,87%. Rashodi realizovani po osnovu pomoći, podrške i ostalih transportnih usluga iznosili su 29,09 miliona eura (rast od 94,09% ili 14,09 miliona eura), dok se preostalih 0,47% odnosilo na unutrašnji vođeni transport i poštanske i kurirske usluge.

U posmatranom periodu procijenjeni prihodi od putovanja-turizma iznosili su 434,60 miliona eura i manji su za 3,98% u odnosu na uporedni period. Zabilježeno smanjenje rezultat je prije svega manjeg broja noćenja stranih turista tokom

prve polovine 2024. godine, ali i poređenja sa rekordnom 2023. godinom. Rashodi po istom osnovu bili su veći i iznosili su 31,58 miliona eura (rast od 7,00%), što je rezultiralo suficitom na ovom računu koji je iznosio 403,01 milion eura ili 4,75% manje u odnosu na uporedni period prethodne godine.

Tokom perioda januar – jun 2024. godine na računu građevinskih usluga zabilježen je ukupan prihod u iznosu od 22,01 milion eura (rast od 7,01% u odnosu na uporedni period), dok su rashodi po osnovu angažovanja nerezidenata u oblasti građevinarstva iznosili 8,18 miliona eura (pad od 13,36%). Ovakav odnos prihoda i rashoda po osnovu građevinskih usluga rezultirao je suficitom u iznosu od 13,83 miliona eura, što je za 24,30% više u odnosu na posmatrani period.

Prihodi po osnovu ostalih poslovnih usluga iznosili su 95,52 miliona eura, od čega se najveći dio, u iznosu od 64,37 miliona eura, odnosio na pružanje raznih poslovnih, profesionalnih i konsalting usluga. Rashodi po osnovu ostalih poslovnih usluga iznosili su 91,11 miliona eura i bili su veći za 30,43% što je posljedica povećanja rashoda po osnovu tehničkih, trgovinskih i ostalih poslovnih usluga, kao i profesionalnih i usluga konsalting menadžmenta (za 66,74%, odnosno 22,06%). Zabilježeni tokovi na uveznoj strani, praćeni padom prihoda po ovom osnovu od 4,01% rezultirali su suficitom od 4,41 milion eura (pad od 85,14%).

7.1.1.3. Primarni dohodak

Na računu primarnog dohotka u periodu januar – jun 2024. godine realizovan je suficit u iznosu od 9,11 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 86,45% u odnosu na uporedni period, a rezultat je povećanja rashoda za međunarodna ulaganja za 65,32%, koji su iznosili 170,03 miliona eura.

Prihodi zabilježeni po osnovu primarnog dohotka iznosili su 229,57 miliona eura (rast od 13,70% u odnosu na uporedni period), a realizovani su najvećim dijelom po osnovu kompenzacija zaposlenih (80,98%). Priliv po osnovu kompenzacija iznosio je 185,90 miliona eura (rast od 5,67%). Prihodi po osnovu dohotka od međunarodnih ulaganja iznosili su 43,67 miliona eura, od čega se najveći dio (88,06%) odnosio na priliv po osnovu kamata koji je iznosio 38,45 miliona eura (povećanje od 15,23 miliona eura u odnosu na uporedni period). Na priliv po osnovu isplaćenih dividendi odnosilo se 5,08 miliona eura (11,63%) i povećan je za 2,32 miliona eura u odnosu na uporedni period.

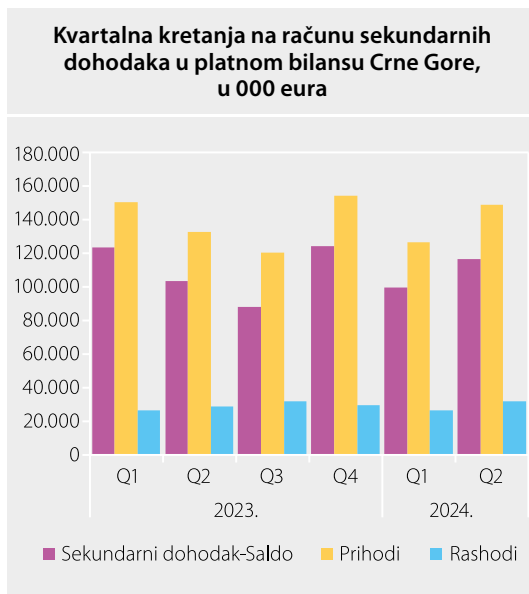
Rashodi po osnovu primarnog dohotka u posmatranom periodu iznosili su 220,46 miliona eura (rast od 63,68% u odnosu na uporedni period), a najvećim dijelom su se odnosili na rashode po osnovu međunarodnih ulaganja, 170,03 miliona eura ili 77,13%, dok se 50,43 miliona eura ili 22,87% odnosilo na rashode po osnovu kompenzacija zaposlenih. Od ukupnih rashoda po osnovu međunarodnih ulaganja na otplatu kamata odnosilo se 97,01 milion eura, što predstavlja povećanje od 26,25%. Rashodi po osnovu isplaćenih dividendi iznosili su 73,01 milion eura i bili su za 47,01 milion eura ili 180,74% veći u odnosu na uporedni period usljed odluke jedne kompanije da isplati dividende iz akumulirane dobiti.

7.1.1.4. Sekundarni dohodak

U periodu januar – jun 2024. godine suficit na računu sekundarnog dohotka iznosio je 215,76 miliona eura, što je za 4,73% manje u odnosu na uporedni period pethodne godine. Ovakvo kretanje rezultat je najvećim dijelom smanjenja priliva sektora države, odnosno tekuće međunarodne saradnje.

Priliv po osnovu sekundarnog dohotka iznosio je 274,92 miliona eura (pad od 2,58%). Ako posmatramo njegovu strukturu, 89,44% priliva odnosno 245,88 miliona eura odnosilo se na ostale sektore, dok se na sektor države odnosio manji dio od 29,03 miliona eura koji je, pri tome, bio za 30,26% manji u odnosu na uporedni period. Od ukupnog priliva transfera ostalih sektora, po osnovu ličnih transfera iz inostranstva realizovano je 198,46 miliona eura i približno je na istom nivou kao i prethodne godine, dok je priliv po osnovu ostalih tekućih transfera iznosio 47,43 miliona eura (rast od 14,13%).

Grafikon 7.9

Izvor: CBCG

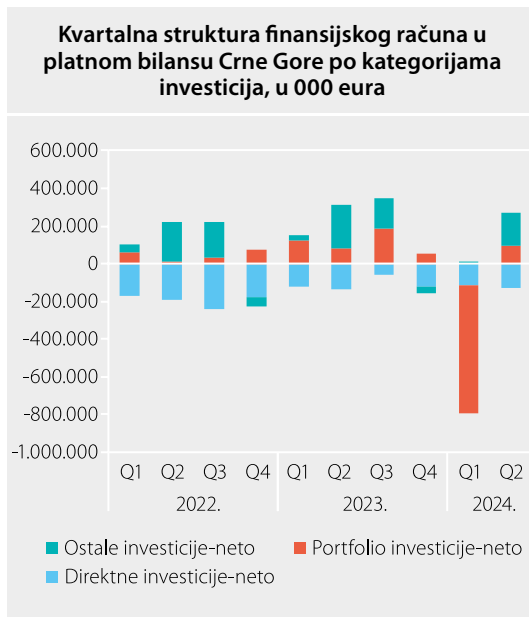
Najveći dio ostalih tekućih transfera odnosio se na socijalna primanja (penzije) i iznosi 25,56 miliona eura (rast od 11,50%).

Odliv po osnovu sekundarnog dohotka, odnosno transfera u inostranstvo iznosio je 59,16 miliona eura, što predstavlja povećanje od 6,18% u odnosu na uporedni period. Najveći udio u ovom odlivu sredstava, 52,07 miliona eura, odnosio se na ostale sektore, dok se na sektor države odnosilo 7,09 miliona eura. U okviru odliva sredstava ostalih sektora, na lične transfere odnosilo se 28,92 miliona eura (rast od 6,82%), dok je odliv po osnovu ostalih tekućih transfera iznosio 23,15 miliona eura i za 30,21% je veći u odnosu na uporedni period.

7.1.2. Finansijski račun

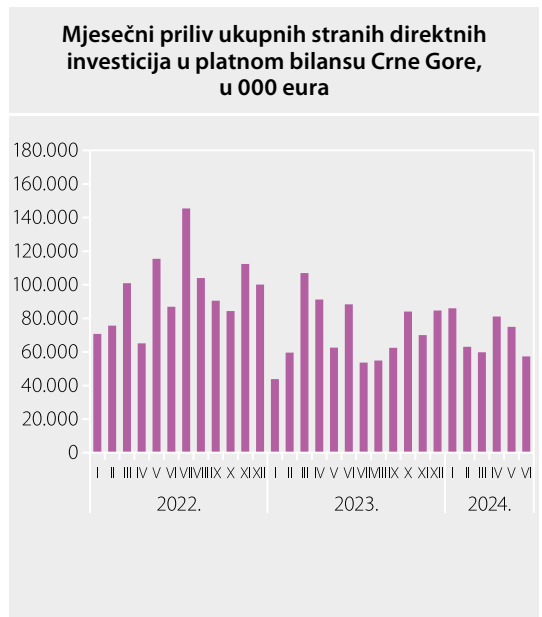
Na finansijskom računu u periodu januar – jun 2024. godine ostvaren je neto priliv kapitala u vrijednosti od 494,81 milion eura, što je 347,15 miliona eura više u odnosu na uporedni period prethodne godine. Kretanja na finansijskom računu karakteriše smanjenje neto priliva na računu direktnih investicija, kao i pad neto odliva na računu ostalih investicija. Na računu portfolio investicija zabilježen je neto priliv, dok je u uporednom periodu prethodne godine zabilježen neto odliv (grafikon 7.10). Ako posmatramo sektorsku strukturu finansijskog računa, sektor banaka bilježi neto odliv po osnovu finansijskih transakcija, dok je kod sektora države i ostalih sektora zabilježen neto priliv.

Grafikon 7.10

Izvor: CBCG

Grafikon 7.11

Izvor: CBCG

Na računu direktnih investicija zabilježen je pad neto priliva. Neto priliv SDI iznosio je 245,39 miliona eura i manji je za 4,69% u poređenju sa uporednim periodom. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 422,13 miliona eura (grafikon 7.11), dok je istovremeno zabilježen odliv u vrijednosti od 176,74 miliona eura.

U posmatranom periodu ukupan priliv stranih direktnih investicija smanjen je za 30,38 miliona eura ili 6,71% u odnosu na uporedni period. Priliv po osnovu dužničkih ulaganja (interkompanijski dug) iznosio je 156,27 miliona eura i veći je za 4,90%, dok su vlasnička ulaganja iznosila 259,83 miliona eura i smanjena su u odnosu na uporedni period za 5,42%.

U strukturi vlasničkih ulaganja (grafikon 7.12), 199,94 miliona eura odnosilo se na priliv po osnovu ulaganja u nekretnine (pad od 10,24%), dok je priliv po osnovu investicija u preduzeća i banke iznosio 59,89 miliona eura (rast od 15,24%). Priliv SDI u formi ostalih investicija, odnosno priliv po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva, iznosio je 6,03 miliona eura (pad od 79,08%). Struktura priliva (grafikon 7.13) nije značajno promijenjena, te investicije u nekretnine u kontinuitetu tokom 2023. godine i prva dva kvartala 2024. godine predstavljaju najveći dio priliva SDI.

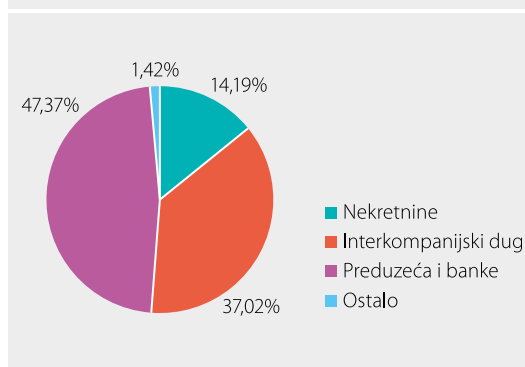
Ukupan odliv SDI u periodu januar – jun 2024. godine iznosio je 176,74 miliona eura i smanjen je za 18,30 miliona eura ili 9,38% u odnosu na uporedni period. U strukturi ukupnog odliva SDI, odliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo iznosio je 42,26 miliona eura, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u našu zemlju iznosila 134,48 miliona eura.

Na računu portfolio investicija u posmatranom periodu zabilježen je neto priliv u iznosu od 585,03 miliona eura, dok je u uporednom periodu prethodne godine na ovom računu zabilježen neto odliv. Značajan neto priliv rezultat je emisije državnih obveznica na međunarodnom tržištu kapitala tokom prvog kvartala 2024. godine.

Neto odliv na računu ostalih investicija iznosio je 188,25 miliona eura što predstavlja smanjenje od 77,49 miliona eura u odnosu na uporedni period, kada je na ovom računu neto odliv iznosio 265,73 miliona eura. Na strani pasive dominantan instrument na računu ostalih investicija predstavljaju krediti. Priliv po osnovu povlačenja sredstava kredita od strane ostalih sektora iznosio je 78,01 milion eura (pad od 31,23%), dok je istovremeno evidentiran odliv po osnovu otplate glavnice ostalih sektora

Grafikon 7.12

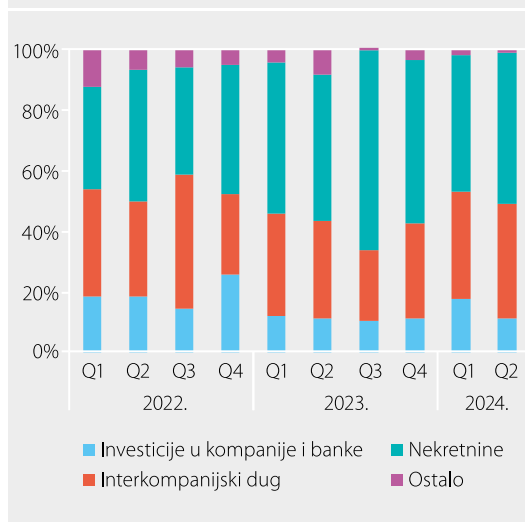
Struktura ukupnog priliva stranih direktnih investicija u platnom bilansu Crne Gore u periodu januar – jun 2024. godine, u %

Izvor: CBCG

Grafikon 7.13

Kvartalna struktura ukupnog priliva stranih direktnih investicija u platnom bilansu Crne Gore, u %

Izvor: CBCG

u iznosu od 123,08 miliona eura (pad od 6,01%). Istovremeno, priliv po osnovu povlačenja sredstava kredita od strane države iznosio je 26,33 miliona eura (pad od 77,29%), dok je odliv po osnovu otplate glavnice iznosio 171,70 miliona eura (rast od 36,91%). U istom periodu banke su povećale kreditno zaduženje u inostranstvu.

Na kraju juna 2024. godine novčana sredstva Centralne banke na inoračunima i u trezoru povećana su za 157,58 miliona eura u odnosu na stanje zabilježeno 31. decembra 2023. godine.

7.2. Spoljni dug

Prema preliminarnim podacima, ukupan spoljni dug Crne Gore na kraju drugog kvartala 2024. godine iznosio je 9.714,55 miliona eura. U odnosu na kraj decembra prethodne godine ovaj dug uvećan je za 654,27 miliona eura, usljed većeg povećanja duga zabilježenog kod javnog sektora u odnosu na privatni sektor.

Tabela 7.4

Struktura spoljnog duga Crne Gore, u 000.000 eura i u %						
	Q1-2023.	Q2-2023.	Q3-2023.	Q4-2023.	Q1-2024.	Q2-2024.
Dug javnog sektora	3.723,23	3.715,99	3.697,65	3.619,33	4.259,25	4.194,31
<i>Opšta država</i>	3.619,56	3.613,40	3.593,62	3.517,29	4.156,66	4.091,33
<i>Centralna banka</i>	103,67	102,59	104,03	102,04	102,59	102,98
Dug privatnog sektora	5.647,46	5.603,06	5.498,83	5.440,95	5.524,50	5.520,24
<i>Depozitne institucije</i>	1.566,51	1.514,84	1.490,12	1.434,79	1.518,32	1.530,78
<i>Ostali sektori</i>	1.889,94	1.845,84	1.808,75	1.731,88	1.702,93	1.685,85
<i>Interkompanijske pozajmice</i>	2.191,01	2.242,38	2.199,96	2.274,28	2.303,25	2.303,61
Ukupan spoljni dug	9.370,69	9.319,05	9.196,48	9.060,28	9.783,75	9.714,55
Struktura spoljnog duga, u %						
Dug javnog sektora	39,73	39,88	40,21	39,95	43,53	43,18
<i>Opšta država</i>	38,62	38,78	39,08	38,82	42,48	42,12
<i>Centralna banka</i>	1,11	1,10	1,13	1,13	1,05	1,06
Dug privatnog sektora	60,27	60,12	59,79	60,05	56,47	56,82
<i>Depozitne institucije</i>	16,72	16,25	16,20	15,83	15,52	15,76
<i>Ostali sektori</i>	20,17	19,81	19,67	19,12	17,41	17,35
<i>Interkompanijske pozajmice</i>	23,38	24,06	23,92	25,10	23,54	23,71
Ukupan spoljni dug	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: CBCG i Ministarstvo finansija

U strukturi spoljnog duga Crne Gore na kraju drugog kvartala 2024. godine, 43,18% odnosilo se na dug javnog sektora⁶⁵, dok se 56,82% odnosilo na dug privatnog sektora (grafikon 7.14). Spoljni dug javnog sektora iznosio je 4.194,31 milion eura, što predstavlja povećanje od 574,98 miliona eura u odnosu na kraj prethodne godine. Ovaj rast rezultat je povećanja obaveza po osnovu emitovanih obveznica na inostranom tržištu.

⁶⁵ Javni sektor obuhvata Opštu državu i Centralnu banku, dok privatni sektor obuhvata depozitne institucije, interkompanijske pozajmice i ostale sektore. Pod Centralnom bankom misli se na alokaciju SDR-a kod MMF-a.

U strukturi spoljnog duga javnog sektora, u okviru kategorije opšta država⁶⁶, na stanje duga po osnovu kreditnih obaveza odnosilo se 1.653,57 miliona eura, a po osnovu euroobveznica emitovanih u ranijim godinama 2.437,76 miliona eura, dok se na kategoriju spoljnog duga Centralne banke Crne Gore odnosilo 102,98 miliona eura, (alokacija SDR kod MMF-a).

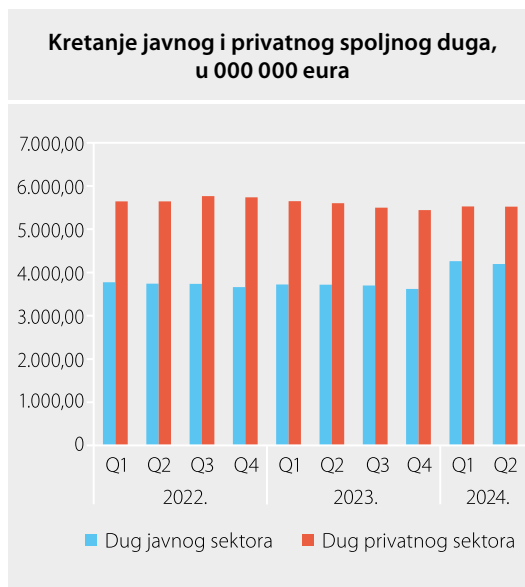
Spoljni dug privatnog sektora⁶⁷ na kraju drugog kvartala 2024. godine iznosio je 5.520,24 miliona eura, ili 79,29 miliona eura više u odnosu na kraj prethodne godine. Posmatrano po vrstama finansijskih instrumenata, najveći dio duga privatnog sektora (75,28%) u iznosu od 4.155,90 miliona eura odnosio se na kredite, dok se preostalih 24,72% odnosilo najvećim dijelom na gotovinu i depozite i dužničke hartije od vrijednosti.

U strukturi spoljnog duga privatnog sektora posmatrano po institucionalnim sektorima, najveće učešće od 30,54% imao je interkompanijski dug koji je iznosio 2.303,61 milion eura, koji se po metodologiji MMF-a evidentira kao strane direktne investicije. U strukturi duga privatnog sektora bilo je značajno i učešće ostalog sektora⁶⁸ 30,54%, u iznosu od 1.685,85 miliona eura.

Obaveze depozitnih institucija prema inostranstvu činile su 27,73% ukupnog duga privatnog sektora i iznosile su 1.530,78 miliona eura, od čega najveći udio imaju depoziti u iznosu od 1.343,06 miliona eura.

U valutnoj strukturi ukupnog spoljnog duga na kraju drugog kvartala 2024. godine dominira euro sa oko 95% učešća, što rizik zemlje čini relativno niskim imajući u vidu da je euro u Crnoj Gori zvanično sredstvo plaćanja. Struktura spoljnog duga privatnog sektora prema ročnosti je povoljna, s obzirom da je 95% dugoročnog karaktera (ne uključujući depozite).

Grafikon 7.14

Izvor: CBCG i Ministarstvo finansija

⁶⁶ Obuhvat Opšte države prati metodologiju MMF-a koju propisuje šesto izdanje Priručnika za platni bilans i međunarodnu investicionu poziciju (BPM6) i Priručnik za izradu spoljnog duga (*External Debt Statistics- Guide for Compilers and Users*) i odstupa od obuhvata u nacionalnoj definiciji (uključuje dug lokalnih samouprava i dug pravnih lica i privrednih društava u državnom vlasništvu prema nerezidentima).

⁶⁷ Privatni sektor obuhvata: depozitne institucije osim centralne banke (poslovne banke) i ostale sektore (sve finansijske institucije osim banaka, nefinansijska privredna društva, neprofitne institucije koje pružaju usluge domaćinstvima i domaćinstva, uključujući preduzetnike i fizička lica) i direktna ulaganja (interkompanijske pozajmice). Podaci o dugu privatnog sektora uključuju procjenjeni dug fizičkih lica, kao i procjenu duga preduzeća koja nisu dostavila izvještaje, na bazi neto tokova iz platnog bilansa (ITRS).

⁶⁸ Dug ostalih sektora obuhvata: nebankarske finansijske institucije, privredna društva i fizička lica.

7.3. Međunarodna investiciona pozicija

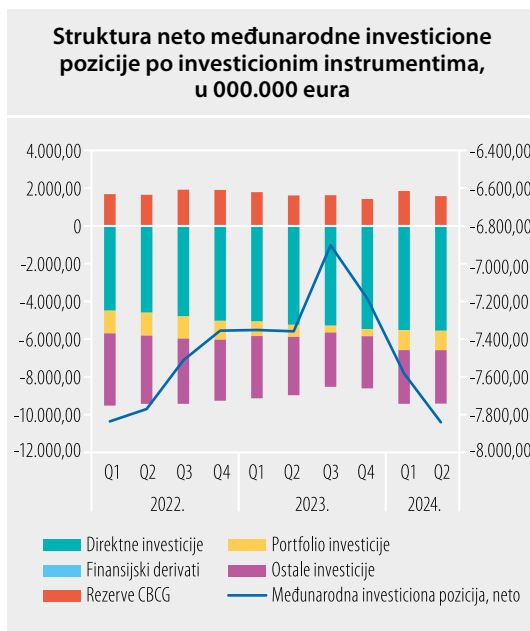
Na kraju drugog kvartala 2024. godine neto međunarodna investiciona pozicija⁶⁹ (MIP) Crne Gore iznosila je -7.840,48 miliona eura. Ukupna potraživanja rezidenata prema inostranstvu iznosila su 5.429,82 miliona eura, a obaveze 13.270,30 miliona eura.

Tabela 7.5

Struktura međunarodne investicione pozicije Crne Gore, u 000 000 eura												
	Neto MIP Q1-2023.	Učešće %	Neto MIP Q2-2023.	Učešće %	Neto MIP Q3-2023.	Učešće %	Neto MIP Q4-2023.	Učešće %	Neto MIP Q1-2024.	Učešće %	Neto MIP Q2-2024.	Učešće %
1. Međunarodna investiciona pozicija, neto	- 7.352,01		- 7.358,67		- 6.902,15		- 7.184,95		- 7.582,43		- 7.840,48	
2. SREDSTVA	5.135,63	100,00%	5.213,62	100,00%	5.650,50	100,00%	5.351,77	100,00%	5.722,90	100,00%	5.429,82	100,00%
2.1. Direktno investicije	219,99	4,28%	222,18	4,27%	234,17	4,14%	256,19	4,78%	269,44	4,72%	280,40	5,16%
2.2. Portfolio investicije	1.010,09	19,67%	1.146,52	21,99%	1.424,28	25,21%	1.403,11	26,22%	1.412,64	24,68%	1.434,67	26,42%
2.3. Finansijski derivati	0,04	0,00%	0,27	0,01%	0,54	0,01%	0,04	0,00%	0,03	0,00%	0,02	0,00%
2.4. Ostale investicije	2.118,36	41,25%	2.228,57	42,74%	2.367,45	41,90%	2.267,44	42,37%	2.194,93	38,35%	2.132,49	39,28%
2.5. Rezerve CBCG	1.787,15	34,80%	1.616,08	30,99%	1.624,06	28,74%	1.424,99	26,63%	1.845,86	32,25%	1.582,24	29,14%
3. OBAVEZE	12.487,64	100,00%	12.572,28	100,00%	12.552,65	100,00%	12.536,71	100,00%	13.305,33	100,00%	13.270,30	100,00%
3.1. Direktno investicije	5.281,79	42,30%	5.467,09	43,49%	5.525,58	44,02%	5.718,45	45,61%	5.792,92	43,54%	5.837,92	43,99%
3.2. Portfolio investicije	1.782,38	14,27%	1.784,82	14,20%	1.784,86	14,22%	1.784,15	14,23%	2.472,32	18,58%	2.462,75	18,56%
3.3. Finansijski derivati	0,33	0,00%	0,32	0,00%	0,04	0,00%	2,41	0,02%	1,60	0,01%	1,00	0,01%
3.4. Ostale investicije	5.423,14	43,43%	5.320,05	42,31%	5.242,17	41,76%	5.031,70	40,14%	5.038,49	37,87%	4.968,63	37,44%

Izvor: CBCG

Grafikon 7.15

Izvor: CBCG

Negativna neto međunarodna investiciona pozicija na kraju drugog kvartala 2024. godine povećana je, u poređenju sa krajem prethodne godine, za 655,53 miliona eura, najvećim dijelom zbog povećanja finansijskih sredstava (za 733,59 miliona eura), čiji uticaj je donekle ublažen istovremenim povećanjem finansijskih obaveza (za 78,05 miliona eura).

Posmatrajući neto pozicije po investicionim instrumentima⁷⁰ (sredstva minus obaveze), preliminarni podaci pokazuju da je u odnosu na isti period prethodne godine zabilježeno povećanje kod portfolio investicija za 647,05 miliona eura, takođe je zabilježeno povećanje kod stranih direktnih investicija za 95,26 miliona eura i ostalih investicija za 71,87 miliona eura.

⁶⁹ Neto međunarodna investiciona pozicija predstavlja razliku između strane finansijske aktive (potraživanja) i strane finansijske pasive (obaveza).

⁷⁰ Investicioni instrumenti: direktno investicije, portfolio investicije, finansijski derivati, ostale investicije i rezerve.

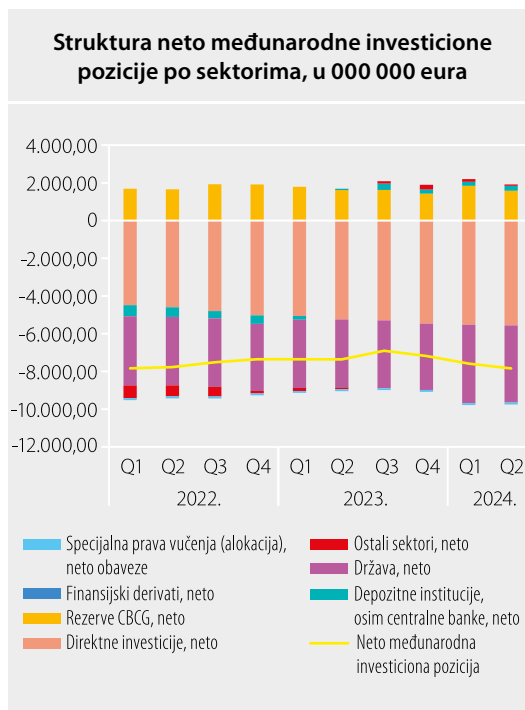
Rast na strani sredstava tokom drugog kvartala 2024. godine generisan je rastom pozicija direktne investicije i portfolio investicije. Analizirajući strukturu sredstava po investicionim instrumentima, ostale investicije imaju najveće učešće u ukupnim sredstvima (39,27%), slijede rezerve CBCG koje imaju učešće od 29,14% ukupnih sredstava, dok portfolio investicije u ukupnim sredstvima učestvuju sa 26,42%.

Analiza strukture ukupnih finansijskih obaveza Crne Gore prema inostranstvu pokazuje da je najveće učešće direktnih investicija u iznosu od 43,99% (5.837,92 miliona eura i bilježe rast od 119,47 miliona eura), od čega se najveći dio odnosi na vlasnička ulaganja 60,54% (3.534,31 milion eura), dok pozicija ostale investicije ima učešće od 37,44% u ukupnim obavezama (4.968,63 miliona eura), a najveći dio čine obaveze po osnovu uzetih kredita.

Uz smanjenje od 115,44 miliona eura, dominiraju krediti kao najznačajniji finansijski instrument na strani obaveza sa 3.505,86 miliona eura (udio od 26,42% u ukupnim obavezama).

Učešće obaveza po osnovu portfolio investicija na kraju drugog kvartala 2024. godine u ukupnim obavezama iznosilo je 2.462,76 miliona eura ili 18,56% (od čega su najveći dio činile obaveze po osnovu ranije emitovanih euroobveznica).

Grafikon 7.16

Izvor: CBCG